

Pedagogisk dokumentation och förskollärares syn på sitt eget arbete

Av: Elizabeta Skepi och Sandra Sundin

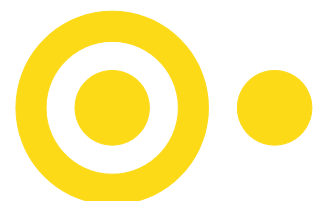
Handledare: Erik Tängerstad

Södertörns högskola | Institutionen för kultur och lärande

Kandidatuppsats 15 hp

Ämne | Höstterminen 2016

Förskolläraryrket med interkulturell profil

Abstract

Title: Pedagogical documentation and preschool teachers view of their own work

Author: Elizabeta Skepi and Sandra Sundin

Mentor: Erik Tängerstad

Examiner: Kim Kallenberg

Term: Fall term 2016

The purpose of this study is to get an understanding of how preschool teachers think about and work with pedagogical documentation and how they visualize participation of the children. As a theoretical frame, we have used the sociocultural perspective of learning and education that is about progress and learning, which is achieved by interaction and cooperation in a social context. This survey is based on interviews and observations which has been compared in order for us to come to conclusions to see if the pedagogical thoughts is equivalent to the practice.

The result of the study shows that all of the preschool teachers agree that the pedagogical documentation is an important way to work in order for the children to declare their thoughts and wonders in the environment of the preschool. The thoughts of the children are important in order to develop the organization. The teachers organize the education in a way to create conditions for the children to be able to affect and change the preschool. The teachers are well aware of their own way to think and act which affects the children's ability to participate.

Keywords: Pedagogical documentation, Documentation, Sociocultural perspective, Reggio Emilia

Sammanfattning

I denna studie har vi undersökt förskollärares arbetssätt i den pedagogiska dokumentationen och strävat efter att få en inblick i pedagogernas tankar kring hur de arbetar för att synliggöra barns delaktighet. Studien utgår från det sociokulturella perspektivet. Vi har genomfört intervjuer och observationer och jämfört dessa med varandra för att kunna dra slutsatser kring hur de pedagogiska tankarna stämmer överens med praktiken.

Studiens resultat visar hur de undersökta pedagogerna arbetar med den pedagogiska dokumentationen. Pedagogerna anser att barnens uttryck är viktiga för innehållet i verksamheten, och de skapar förutsättningar för att barnen ska kunna påverka och förändra arbetssättet och verksamheten. Studien visar att pedagogerna har stor medvetenhet kring sitt eget förhållningssätt och hur detta spelar roll för vilken möjlighet det har för barns delaktighet, samt hur de rent praktiskt arbetar med den pedagogiska dokumentationen.

Nyckelord: Pedagogisk dokumentation, Dokumentation, Sociokulturellt perspektiv, Reggio Emilia

Förord

Vi vill inleda med att tacka alla som har ställt upp och gjort det möjligt för oss att genomföra denna studie. Det har varit en lärorik och spännande resa som har tillfört många nya perspektiv som vi kommer att bära med oss i vårt kommande yrke. Vi vill även tacka vår handledare Erik Tängestad för sitt stöd i vår arbetsprocess.

Innehållsförteckning

Inledning och bakgrund.....	7
Syfte & frågeställningar	8
Avgränsning	8
Teorianknytning	8
Dokumentation och pedagogisk dokumentation	8
Sociokulturellt perspektiv	9
Reggio Emilia.....	10
Tidigare forskning	11
Material och metod.....	14
Metodval.....	14
Intervju och observation.....	14
Urval.....	16
Presentation av förskolan och förskollärarna	17
Pedagogistans roll	17
Förskolans projekt.....	18
Projekt Sagoskogen	18
Projekt Draken.....	18
Projekt Drakägg	18
Etiska överväganden	19
Etiska överväganden på barns delaktighet i den pedagogiska dokumentationen.....	19
Trovärdighet	20
Resultat.....	20
Redovisning av intervjusvar.....	20
Redovisning av observationer	24
Redovisning av projekt draken.....	24
Redovisning av observation sagoskogen.....	25
Redovisning av observation Drakägg	26

Analys.....	26
Analys av observation och intervju med förskollärare 1.....	27
Analys av observation och intervju med förskollärare 2.....	29
Analys av observation och intervju med förskollärare 3.....	34
Analys av intervju med pedagogista	36
Slutsats & Diskussion.....	38
Referenslista	42
Bilaga 1	46
Bilaga 2	47

Inledning och bakgrund

Denna studie behandlar pedagogers förhållningssätt till sitt eget arbete med pedagogisk dokumentation och på vilket sätt de möjliggör för barn att vara delaktiga i arbetet.

Förskolans ansvar är att systematiskt dokumentera och granska verksamheten vilket har blivit allt tydligare i förskolans läroplan. Vårt intresse för ämnet har successivt ökat i takt med vår utbildnings gång. Förskolans styrdokument ställer krav på att förskollärare ska använda sig av pedagogisk dokumentation för att utveckla verksamheten och synliggöra barns utveckling och lärande (Lpfö98/16 s. 15).

I vårt framtida yrke kommer pedagogisk dokumentation att fortsätta ta allt större plats.

Demokrati och delaktighet är centrala begrepp i förskolans värdegrund och är något som bör genomsyra praktikens alla delar. Förskolans verksamhet ska spegla samhällets demokratiska värderingar och lägga grunden för barns erfarenheter av ett demokratiskt samhälle (Lpfö98/16, s. 14). Vi är intresserade av att undersöka hur pedagoger ser på det arbete som de gör tillsammans med barnen, vilka värderingar och synsätt som präglar de didaktiska aktiviteterna. Denna uppsats grundar sig i artikel 12 i FN:s barnkonvention som tar upp barns rättigheter att vara delaktiga och ha inflytande i frågor som rör dem själva (FN 2009).

Skolverket beskriver pedagogisk dokumentation som ett arbetsverktyg som syftar till ett speciellt arbetssätt och pedagogiskt tänkande. Enligt Skolverket är utgångspunkten med den pedagogiska dokumentation att man som pedagog ska vara lyhörd och uppmärksam på det barn gör och säger samt att synliggöra det genom dokumentation. Dokumentationen kan ske genom att filma, anteckna eller fotografera, och på så sätt få fatt på barns tankar och lärande. Skolverket påpekar att det är oerhört viktigt att det inte bara är pedagoger som dokumenterar barnens aktiviteter i förskolan utan barnen ska själva kunna delta i arbetet genom att dokumentera och resonera kring det insamlade materialet. Barnens frågor och tankar blir viktiga utgångspunkter för pedagogerna att gå vidare i arbetet tillsammans med barnen. Genom att pedagogerna ställer öppna frågor och samtalar med barn angående bilder och texter skapar man möjligheter att gå vidare med i nästa moment (Skolverket 2012, s. 15).

Syfte & frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka förskollärares arbetssätt i den pedagogiska dokumentationen samt att få en inblick i hur de arbetar för att göra barnen delaktiga i den pedagogiska dokumentationen.

Vilken betydelse anser pedagogerna att barns delaktighet har i den pedagogiska dokumentationen?

På vilket sätt arbetar förskollärarna för att göra barn delaktiga i den pedagogiska dokumentationen?

Avgränsning

Pedagogisk dokumentation är ett stort område och vi har avgränsat oss och fokuserat på pedagogers arbete med barns delaktighet i den pedagogiska dokumentationen. Vi har utgått från det sociokulturella perspektivet på kunskap och lärande som teoretiskt perspektiv. Vi har intervjuat förskollärare och observerat deras aktiviteter för att kunna jämföra hur deras pedagogiska tankar och praktik förhåller sig tillvarandra.

Teoranknytning

Dokumentation och pedagogisk dokumentation

Pedagogisk dokumentation är ett arbetsverktyg för att utveckla och förändra verksamheten samt synliggöra barns lärande. Dokumentation kan ske genom bl.a. film, fotografering och anteckningar. Materialet ligger sedan som grund för reflektion tillsammans med barn och arbetslag. Den pedagogiska dokumentationen möjliggör det för barn och pedagoger att ta del av varandras uppfattningar och tankar (Jonstoj & Tolgraven 2001, s. 28). Lenz Taguchi belyser skillnaden mellan dokumentation och pedagogisk dokumentation, och menar att dokumentation är att observera, fotografera eller filma det barn gör i förskolan med syfte att redogöra för vad man har gjort. Pedagogisk blir det först när pedagogen tillsammans med

barnen reflekterar över materialet. Författaren menar att dokumentationen blir pedagogisk eftersom den blir en framåt drivande kraft i den fortsatta arbetsprocessen. Pedagogisk dokumentation är ett förhållningsätt och ett sätt att kommunicera (Lenz Taguchi 2013, s.13). Även Åberg & Taguchi poängterar skillnaden mellan dokumentation och pedagogisk dokumentation. Författarna hävdar att om man inte går vidare med dokumentationen kan det leda till att det bara blir samlat material som läggs på hög. För att dokumentationen ska bli pedagogisk, och för att både vuxna och barn ska utvecklas så måste man samtala och reflektera tillsammans kring det insamlade materialet för att kunna utföra ett förändrings- och utvecklingsarbete (Åberg & Taguchi 2005, s. 20).

Wehner-Godée beskriver skillnaden mellan pedagogisk dokumentation och dokumentation genom att visa på en medvetenhet inom pedagogisk filosofi. Demokrati, kunskapssyn, och kommunikation är några begrepp som pedagoger inom Reggio Emilia använder sig av när de förhåller sig till människor i den pedagogiska dokumentationen (Wehner-Godée 2010, s.17).

Sociokulturellt perspektiv

Vi kommer i studien att utgå från ett sociokulturellt perspektiv och använda oss av begreppen: språk, mediering och appropriering samt den proximala utvecklingszonen. Lärande utifrån det sociokulturella perspektivet sker genom samspel och interaktion mellan människor och dess omgivning. Genom detta perspektiv tittar vi på pedagogisk dokumentation och den kommunikation som äger rum mellan barn och pedagoger.

Lev S Vygotskij beskrivs som en av 1900- talets viktigaste nytänkare inom psykologi, trots att hans liv blev kort. Vygotskijs psykologiska teori handlar om hur vi människor med hjälp av språket tolkar och förstår vår omgivning. Han betonar att alla människor är kreativa, även det lilla barnet. Genom kreativitet kan man skapa något nytt vilket gör att man tränar tankeförmågan och begreppsbildningen. Vidare understryker han vikten av den kreativa förmåga som kallas fantasi och som kan framstå som verklighet för barnet (Vygotskij 1995, s. 7-9).

Även Säljö hävdar att en av Vygotskijs utgångspunkter om det lilla barnet är att de skapar sin identitet och formas i samspel och interaktion med omgivningen. Via samspel och

kommunikation med andra människor tillägnar sig barn det talade språket och utvecklar sin egen identitet. Vygotskij menar att man genom språket kan tolka och förstå världen på många olika sätt och att språket medierar världen för oss. Vygotskij benämner språket som *redskapens redskap* vilket innebär att språket är en viktig redskap för oss människor när vi ska kommunicera med varandra (Säljö 2015,s.92-95).

Med begreppet *mediering* menar Vygotskij att människor möter omvärlden genom olika redskap, både verbala och icke- verbala. Dessa medierade redskap anses som en viktig del för barns meningsskapande, och möjliggör det även för barn att tillägna sig sin kulturs symboler och de kulturella redskapen (Strandberg 2009, s. 30-42).

Ett av de begrepp som tas upp i det sociokulturella perspektivet är *appropriering* som enligt Vygotskij är en grundförutsättning för lärande och utveckling. Det innebär den process där barn upplever nya fenomen i samspel med andra och tar till sig och gör det till en del av sig själva. Genom kommunikation och samspel kan man ta del av varandras erfarenheter och kunskaper (Dysthe & Igland 2003, s.75-80).

Ett av Vygotskijs centrala begrepp är *den proximala utvecklingszonen*, vilket beskrivs i fyra steg, i det första steget lär barn sig med stöd av andra. I det andra har barnet redan utvecklat sin prestationsförmåga, vilket innebär att barnet kan lösa problemet på egen hand. I nästa steg har barnet lärt sig saker och ting utantill vilket kallas automatisering som innebär ett rekursivt lopp, det vill säga att barnet pendlar tillbaka till steg två, utveckling sker då med stöd av självet (Säljö 2015, s. 99-101).

Reggio Emilia

Reggio Emilia är ett arbetssätt och synsätt där man utgår från barn som subjekt och där kommunikation och dialog är centralt. Barnet har redan från födseln stora resurser och förmågor, och ses som en meningsskapande individ som ständigt är på jakt efter förståelse av sin omvärld. Läroplanen för förskolan har påverkats av Reggio Emilias filosofi genom sitt fokus på barn som kultur- och kunskapsskapare.

Inom filosofin ligger kommunikation som grunden för lärande, man talar om *de hundra språken* och syftar till de olika uttryckssätten som finns. Språklig stimulans i en pedagogisk verksamhet ger barn möjlighet till att utveckla egen tilltro till att uttrycka sig på olika sätt genom bilder, skulpturer och konstruktioner. Alla bidrag bör ses som en ständig kommunikation med omvärlden och ger pedagoger en möjlighet att närma sig barns tankar.

Man ser på kunskap utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv och menar att kunskap konstrueras mellan människor samt mellan människor och deras omvärld. Man strävar efter att bygga vidare på barns tidigare erfarenheter, och alla de sätt barn har att konstruera kunskap på. Både barn och pedagoger beskrivs som forskande individer, tillsammans utforskar de omvärlden och olika fenomen, vilket ligger till grunden för lärande.

Miljöns utformning är av stor betydelse och pedagogikens värderingar i form av barn- och kunskapssyn bör speglas. Inom Reggio Emilia arbetar man i långa projektarbeten, man fokuserar på barns nyfikenhet och lust att undersöka. Pedagogen arbetar som medforskare och utmanar barnens föreställningar genom att lyssna och problematisera barnens hypoteser. Pedagogers barnsyn är viktig och speglas i arbetet, att se barn som subjekt innebär att man möter varje individ i en barngrupp och utmanar dennes kunskap (Jonstoj & Tolgraven 2001, s. 24- 28).

Tidigare forskning

I sin avhandling *Emancipation och motstånd* behandlar Lenz Taguchi pedagogisk dokumentation i förskolan och drar slutsatsen rörande hur barn och pedagoger tillsammans genom reflektion och bearbetning av dokumentationen kan ta makten och påverka sitt lärande och utformningen av lärmiljön (LenzTaguchi2000, s. 287-294).

I antologin *Varför pedagogisk dokumentation* betonar Lenz Taguchi att det viktigaste i arbetet med pedagogisk dokumentation är att man skapar förutsättningar för förändring.

Vidare poängterar hon att man genom pedagogisk dokumentation blir medveten om sitt arbetssätt, samtidigt som man synliggör barns handlingar och deras upplevelser (LenzTaguchi2013, s. 29). Lenz Taguchi menar att när man använder sig av pedagogisk dokumentation och fångar det barn gör och säger kan man som pedagog ta del av barns

upplevelser och hur de förstår sin omvärld. På så sätt får barn möjlighet att stå i centrum som subjekt i verksamheten. Genom detta förhållningssätt kan man distansera sig från tanken av barn som objekt. Barn blir subjekt när pedagoger ger dem ansvar och makt över sina egna tankar samt möjlighet att påverka verksamheten. Med pedagogisk dokumentation som verktyg kan man upptäcka barnens individuella och gemensamma uttryck och kunskap, för att sedan tillsammans kunna utmana barn vidare i deras lärprocesser (LenzTaguchi2013, s. 72-73).

Elfström skriver i sin avhandling *Uppföljning och utvärdering* om pedagogisk dokumentation som ett utvärderingsverktyg för att synliggöra barns lärprocesser men även som ett verktyg för att jämföra förskolans innehåll gentemot styrdokument. Genom reflektions- och analysarbete fungerar också den pedagogiska dokumentationen som ett sätt för pedagoger att utveckla sin kompetens och ger även ett gemensamt yrkesspråk. En svårighet med arbetet är att det kan vara tidskrävande och kräver stor teoretisk kunskap för att analysera materialet samt att arbetslaget har en god kollegial grund för analys- och reflektionsarbete, vilket är något som tar tid att arbeta fram. Att ha en pedagogisk handledare som kan ge teoretiskt stöd har visast sig vara av stor betydelse för analysarbetet (Elfström 2013, s. 99-109).

I arbetet med pedagogisk dokumentation kan reflektion ta plats på många plan. Det kan ske mellan pedagoger i arbetslaget eller tillsammans med barn. Det kan även handla om att gemensamt reflektera ihop med både barn och deras föräldrar. Då barn och pedagoger reflekterar tillsammans över sina dokumentationer uppstår en ny händelse som leder till nya hypoteser samt handlingar och på så sätt genereras nya kunskaper (Elfström 2013, s. 106-111).

Åberg & Lenz Taguchi skriver i forskningsantologin *Lyssnandets pedagogisk* om vikten av det aktiva lyssnandet i arbetet med pedagogisk dokumentation. Genom att vara lyhörd inför barns tankar och föreställningar kan man generera ny kunskap tillsammans med barnen, vilket står i motsats till tanken om att man kan överföra kunskap mellan individer. Att lyssna innebär enligt detta synsätt att göra det möjligt för barn att dela med sig av sina frågor och förslag och därigenom gå från ett individuellt plan till ett kollektivt lärande (Åberg & Lenz Taguchi2005, s. 94-98).

Lindgren & Sparman har studerat etiska aspekter av videofilmning i samband med dokumentation och belyser hur barn ofta exponeras utan att själva ha gett sitt medgivande. De argumenterar vidare för att det alltid finns ett maktförhållande mellan barn och pedagoger i en förskola som kontinuerligt behöver diskuteras. Frågan man måste ställa sig är om barnen har en möjlighet till att neka deltagande i dokumentationen? De pekar på den maktposition som vuxna har då det gäller t.ex. urval och tolkningsföreträde (Lindgren & Sparman 2003, s. 59-67).

Pramling Samuelsson & Sheridan menar att barn blir delaktiga genom både ord och handling, och är beroende av att vuxna tolkar och värderar barns tankar och handlingar på ett sätt som påverkar verksamheten och det pedagogiska innehållet. Barn har inflytande och blir delaktiga när vuxna försöker anta barns perspektiv och tolkar deras tankar och handlingar på ett respektfullt sätt. Författarna belyser hur det i förskolans läroplan står att barn ska utveckla sin förmåga att uttrycka tankar och påverka sin egen situation (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s. 70–84).

I dagens styrdokument betonas vikten av barns inflytande och delaktighet mer än tidigare. Detta kan bero på ett förändrat synsätt på barn och vilka diskurser som råder i samhället. Trots att barn har en laglig rätt att vara delaktiga sker det inte alltid i praktiken. Att möta läroplanens krav på utvärdering och individuella barns rätt att utöva delaktighet kolliderar med varandra. För att vara delaktig behöver man inte ha ett utvecklat tal, små barn kan bli delaktiga genom att vuxna lyssnar och tolkar deras agerande och har förtroende för barns kompetens genom handledning och stöd av vuxna. Delaktighet som pedagogik handlar om att vilja fånga barns värld, intressen och erfarenheter och hur detta kan tas tillvara på i verksamheten. Barns möjligheter att utöva delaktighet är beroende av vuxnas syn på barn, kunskap och lärande (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s. 70–84).

Även Svenning betonar att en viktig förutsättning för arbetet med pedagogisk dokumentation är att barn och vuxna ska vara lika delaktiga i dokumentationen, dels genom att låta barn själva ta bilder men även genom att låta barn vara med och välja bilderna som ska användas (Svenning 2011, s.97). Dokumentation i förskolan handlar om att synliggöra det som sker i verksamheten samt de människor som befinner sig där och valet av hur detta sedan

dokumenteras är avgörande för vad som blir synliggjort. Dokumentation kan bestå av det insamlade materialet som pedagogerna sammanställt såsom fotografier, videofilm, intervjuer eller barnens alster (Svenning 2011, s.25).

Material och metod

Metodval

Studien är skriven utifrån ett sociokulturellt perspektiv och har en fenomenologisk ansats eftersom syftet har varit att få ta del av pedagogers tankar om arbetet och hur dessa har speglats i praktiken. Vi har genomfört en kvalitativ studie genom att först intervjua förskollärare för att sedan observera didaktiska aktiviteter på en Reggio Emilia-inspirerad förskola utanför Stockholm, där även Sandra har gjort sin VFU. Namnet på förskolan och pedagogerna är fingerade, och empirin har behandlats konfidentiellt. Intervjuerna har skett i direkt anslutning till observationerna. Vi har tillsammans genomfört intervjuerna i någon av förskolans lokaler. Både intervjuerna och observationerna dokumenterades med hjälp av en inspelningsbar mikrofon, samtidigt som anteckningar har förts på olika sätt.

Vi har genomfört tre intervjuer med förskollärare som vi sedan har observerat under didaktiska aktiviteter, för att kunna koppla de pedagogiska tankarna med praktiken. Den fjärde intervjun har genomförts med en pedagogista som arbetar administrativt, för att ta del av tankar om pedagogisk dokumentation. Syftet med intervjuerna och observationerna var att få en uppfattning av hur pedagogerna ser på sitt eget arbetssätt och hur det speglas i aktiviteterna tillsammans med barnen. Inledningsvis kontaktade vi förskolechefen för att berätta om vår studie och att vi önskade genomföra intervjuer och observationer på förskolan. Efter detta kontaktade vi förskollärarna på egen hand för att informera om vår studie och bestämma tid för intervjuer och observationer.

Intervju och observation

Intervjuerna bokades direkt med förskollärarna och genomfördes innan observationerna av aktiviteterna. Intervjuerna dokumenterades genom att vi spelade in ljudet på en inspelningsbar

mikrofon för att sedan kunna transkribera och komplettera de skriftliga anteckningarna. En av oss ställde frågorna medan den andra förde anteckningar på en dator. Pedagogerna hade fått ta del av frågorna innan själva mötet och intervjuerna skedde enskilt i en av förskolans lokaler. Detta för att informanten skulle ha lätt för att genomföra intervjuerna rent praktiskt och för att de skulle känna sig så bekväma som möjligt att dela med sig av sina uppfattningar.

Vi har insett vikten av frågornas formulering för att få reda på information som är i enlighet med vår frågeställning, samt för att undvika missförstånd. Tillsammans med vår handledare har vi noga granskat frågorna och omformulerat dessa vid behov. Vi har läst upp frågorna för varandra för att göra en uppskattning av den tid som krävs för intervjun och gjort modifieringar för att avsätta en lämplig tid. Genom att själva besvara frågorna fick vi en uppfattning av hur det skulle kunna uppfattas av informanterna och kunde vid behov omformulera frågorna.

Antal informanter är inte lika viktigt i kvalitativa studier som i kvantitativa, säkerheten i materialet blir dock högre om man intervjuar sex till åtta personer. Med tanke på den begränsade tid vi har haft till förfogande valde vi att genomföra intervjuer med fyra förskollärare. Eriksson-Zetterquist & Ahrne beskriver hur intervjuer är en vanlig och effektiv metod i kvalitativ forskning, det behövs dock grundlig förberedelse såsom frågeformulering och form av intervju (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, s. 37- 44).

Innan man påbörjar en intervju har informanten rätt till att få kännedom om studiens syfte och få veta hur det insamlade materialet kommer att hanteras. Det är viktigt att man som forskare är öppen och genuint intresserad av vad intervjupersonen säger. Att skapa ett förtroende är en förutsättning för att informanten ska känna sig motiverade att delge sina uppfattningar (Patel & Davidson 2011, s. 72-74).

I kvalitativa studier är det vanligt med låg grad av standardisering och strukturering av intervjufrågor, beroende på hur man kombinerar dessa två aspekter får man olika typer av intervjuer (Patel & Davidson 2011, s. 72-74). Vi har använt oss av semistrukturerade intervjuer då informanterna har haft stort svarsutrymme, samtidigt som våra frågor är formulerade och bearbetade på förhand.

Innan man genomför intervjun bör man förbereda sig och ställa sig kritiskt till frågornas utformning och om de verkligen täcker det man vill ha svar på eller om det finns en risk att dessa missuppfattas. Det kan ibland vara nödvändigt att skära ner på antalet frågor. Intervjuer kan registreras på olika sätt, bl.a. genom ljudupptagning, detta kräver dock tillåtelse av informanten. Nackdelen är att närvaron av en mikrofon kan förändra informantens sätt att uttala sig (Patel & Davidson 2011, s. 87).

Vi har insett vikten av att bearbeta frågorna utifrån olika aspekter för att undvika missförstånd och utsvävningar, vi har värdesatt pedagogernas egna tankar och formuleringar och lämnat stort utrymme för att formulera svar. Informanterna tillfrågades innan intervjun om de godkände ljudupptagning, samtidigt som vi tydliggjorde att det endast var för att kunna återskapa det verbala och att det skulle kasseras efter studiens avslut. Vi har skurit ner på antal frågor med hänsyn till rimlig tid för intervju.

Liksom under intervjuerna använde vi oss även av ljudupptagning vid observationerna, samtidigt som vi förde anteckningar med papper och penna, då vi ansåg att denna metod inte störde aktiviteten eller upptog barnens uppmärksamhet vilket det skulle kunna göra om vi hade skrivit på ett tangentbord. Genom våra anteckningar har vi kunnat redogöra för det icke-verbala såsom stämning, känslor, samt miner och gester. Ljudupptagningen som vi transkriberade har gjort det möjligt för oss att återgå till materialet flera gånger för att kunna återskapa situationen skriftligt, på ett så rättvist sätt som möjligt.

Sandras tidigare relation till barnen och pedagogerna kan påverka de inblandades sätt att agera och uttala sig, vilket är något som vi ständigt har haft i åtanke under studiens gång. Lalander skriver att det i observationer är viktigt att vara delaktig i det sociala sammanhanget, samtidigt som man aktivt reflekterar över det som händer i en situation människor emellan (Lalander 2011, s. 97). Det har varit viktigt att hitta en balans mellan att vara deltagande i förskolans praktik och ändå kunna ta ett steg tillbaka för reflektion.

Urval

Vi har valt att intervjua fyra förskollärare varav en också är utbildad pedagogista, från en förskola som alla arbetar på olika avdelningar. Vi har en tidigare relation till informanterna

och har valt att genomföra vår studie där eftersom att vi vill skapa en så trygg atmosfär som möjligt när vi intervjuar.

Presentation av förskolan och förskollärarna

Förskolan Trollet (fingerat namn) är en Reggio Emilia-inspirerad förskola som ligger i en homogen och socioekonomiskt stabil Stockholms-förort där majoriteten av barn och pedagoger har svenska som första språk. Förskolan har sex åldersindelade avdelningar och har minst en förskollärare på varje avdelning. Arbetet med den pedagogiska dokumentationen är central i verksamheten och handleds av en pedagogista.

Förskollärare 1 har arbetat på förskolan sedan 2009 och varit med och startat upp verksamheten, hen har ingen tidigare erfarenhet av pedagogisk dokumentation genom sin utbildning. Hen arbetar på en avdelning med barn i åldrarna 3-4 år.

Förskollärare 2 har varit verksam sedan 2008 och arbetar med barn i åldern 4-5 år.

Förskollärare 3 har varit verksam på förskolan sedan 2009 och arbetar med de äldsta barnen på förskolan.

Pedagogistan har arbetat i förskolans värld sedan 2005, och handleder pedagogerna vidare i deras projekt och i den pedagogiska dokumentationen.

Pedagogistans roll

Pedagogistan har en förskollärarexamen och en utbildning som pedagogista genom Reggio Emilia-institutet. *Pedagogistan* organiserar och strukturerar verksamheten genom att stödja pedagogerna i praktiken och utforma miljön. Hen har arbetat fram en mall för pedagogisk dokumentation som pedagogerna fyller i efter varje aktivitet tillsammans med barnen. Hen medverkar under reflektionstillfällena tillsammans med arbetslaget och tillför nya infallsvinklar.

Förskolans projekt

Projekt Sagoskogen

På den avdelning där *förskollärare 2* är verksam med 4-5 åringar arbetar de i ett projekt som heter *sagoskogen* och grundar sig i Jonna Björnstiernas böcker om *Den underbara familjen kanins äventyr*. Böckerna har varit populära under flera år och intresset i förskolan har hållit i sig genom olika barngrupper. De började med att arbeta med *Sagan om den underbara familjen Kanin* och *Monstret i skogen* genom att läsa och låta barnen rita bilder av familjen kanins hem, dessa teckningar har sedan prytt väggarna på avdelningen och ligger till grund för daglig reflektion. Som ett steg vidare i processen ville pedagogerna undersöka om det fanns intresse av att arbeta med Björnstiernas nästa bok i serien. Genom att läsa boken *Godistrollet* för några barn i taget för att sedan fråga dem om de ville rita teckningar av godistrollet försökte pedagogen utläsa om barnen var redo att gå vidare i sitt arbete eller om de fortfarande hade tankar kvar i föregående bok.

Projekt Draken

Förskollärare 1 arbetar på en avdelning där man har ett drakprojekt som grundar sig i en läsning av en bok om en drake vilket barnen fattade tycke för och började diskutera vad som kännetecknade en drake, hur den såg ut, hur stor den var och vart den bodde. Pedagogerna letade reda på två bilder av drakar och barnen fick i uppdrag att rösta fram en drake som de sedan gemensamt skulle dekorera med fynd från skogen. Barnen fick rösta genom att de fick varsin sten att lägga på den drake som de tyckte om mest.

Projekt Drakägg

På avdelningen där *förskollärare 3* arbetar har de barn i femårsåldern och håller på med ett projekt om drakar. Projektet grundar sig i en bok som de läste på avdelningen. De lyfter barnens funderingar om hur drakar ser ut, vilka egenskaper de har, om de kan flyga eller spruta eld.

Etiska överväganden

Vi tagit hänsyn till de forskningsetiska reglerna som behandlas av Vetenskapsrådet. De forskningsetiska reglerna består av fyra allmänna krav: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002, s. 7-12). I denna undersökning framkommer inga namn på förskollärarna eller namn på förskolan. Vi kontaktade inledningsvis förskolechefen och frågade om det var tillåtet att genomföra vår studie på hens enhet. Efter ett godkännande från förskolechefen kontaktade och informerade vi förskollärarna personligen om studiens syfte och ansökte om deras samtycke för att medverka i studien. Vi förklarade för informanterna att de skulle vara anonyma i studien och att alla uppgifter skulle hanteras konfidentiellt. Vi nämnde också att förskollärarna när som helst kunde avbryta sin medverkan i vår studie. Detta påpekar även Patel & Davidsson som hävdar att man bör ta hänsyn till informanternas vilja att svara på frågor (Patel & Davidsson 2011,s.75).

Vi har delat ut informations- och samtyckesbrev (se Bilaga 2) till de föräldrar vars barn är med när vi genomför observationerna. Löfdahl betonar att det är oerhört viktigt inom forskningsetik att informera om sin studie och att medverkarna ger samtycke om att delta i undersökningen samt att man är noga med att informera de medverkande att de kan avbryta undersökningen även om de från början har delgett sitt godkännande. Hon hävdar vidare att man som observatör ska vara uppmärksam och lyhörd om hur barn upplever medverkan i studier (Löfdahl 2014,s.36-38).

Etiska överväganden på barns delaktighet i den pedagogiska dokumentationen

Skolverket belyser hur pedagoger måste vara medvetna om sitt arbetssätt och tänka på barns bästa samt att de ska arbeta för att se till att alla barn trivs och känner sig tillfreds med sin vistelsetid på förskolan. Pedagoger bör inkludera barn i dokumentationsarbetet och vara lyhörda inför barns uttryck gällande medverkan i dokumentation (Skolverket 2012, s.63).

I förskolans läroplan står det att “Vuxnas förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle och därför är

vuxna viktiga som förebilder”(Lpfö 98/16,s.6). Det är med andra ord vuxnas uppdrag att utveckla ett förhållningssätt för att respektera barn som individer och involvera i dem i det pedagogiska arbetet för att de ska få utöva delaktighet och uttrycka sina tankar.

Även Lindgren & Sparrman poängterar att man måste vara medveten om de etiska aspekterna när man dokumenterar barn i förskolan. Pedagoger bör ha ett etiskt tänkande i förhållande till barns dokumentationer och att man bör ge samma skydd som forskare erbjuder barn som ingår i forskningsstudier (Lindgren & Sparrman2003, s. 58).

Trovärdighet

I samhällsvetenskapliga studier måste man skapa trovärdighet på ett annat sätt än i naturvetenskapliga studier, genom att använda sig av modellen triangulering, som innebär att man använder sig av flera metoder i studien för att på så sätt få fram säkrare information (Svensson & Ahrne 2011, s. 27). Intervjuerna och observationerna kompletterar varandra för att vi ska kunna ta del av pedagogernas syn på sitt eget arbete och hur väl uttalandena stöds av praktiken. Genom ljudupptagning har vi haft möjlighet till att vara mer närvarande mentalt och fått syn på saker som vi annars inte skulle ha uppfattat.

Resultat

Redovisning av intervjusvar

I detta avsnitt kommer vi att presentera de svar som vi har fått genom intervjuerna i kronologisk ordning med pedagogistan och de tre förskollärarna. Vi benämner informanterna för pedagogista och förskollärare (1, 2, 3).

Hur definierar ni inom arbetslaget pedagogisk dokumentation och när anser ni att en dokumentation blir pedagogisk?

Samtliga förskollärare anser att pedagogisk dokumentation är ett arbetssätt för att utveckla verksamheten samt för att synliggöra barnens lärprocesser, men även för att utveckla och förändra verksamheten. Pedagogerna är eniga om att en dokumentation blir pedagogisk

genom att man reflekterar tillsammans med barnen och att man konstant återkopplar till vad de har gjort. *Förskollärare 2* uttalar sig specifikt om att barnen görs delaktiga i processen genom att pedagogerna återkopplar till barnens minnen, och på det sättet tillskriver dem som ägare av projektet.

Vilken funktion har den pedagogiska dokumentationen i er verksamhet?

Den pedagogiska dokumentationen har stor funktion för förskolans projekt och de använder sig av en projektmall som *pedagogistan* har arbetat fram. I mallen fyller de i allt som sker i processen och är grunden till analysarbetet. *Förskollärare 1* menar att den pedagogiska dokumentationen ständigt är tillgänglig för barnen eftersom att den sitter uppe på väggarna. Barnen får då en möjlighet att reflektera tillsammans i vardagen, detta är även något som *pedagogistan* belyser. *Förskollärare 2* framhåller hur den pedagogiska dokumentationen har olika betydelse för barn beroende på ålder. De äldre barnen är intresserade av både bilder och texter i dokumentationen medan bilderna blir centralt för de yngre. Genom dokumentationerna blir verksamheten också synlig för föräldrarna. Genom den pedagogiska dokumentationen sker ett förändringsringsarbete när man använder sig av det material som finns i projektmallen som underlag för att ta steg framåt i processen.

Förskollärare 3 anser att dokumentationen fungerar som underlag för att se var barn befinner sig och hur de behöver utmanas och stöttas. Pedagogerna använder detta som utgångspunkt i sitt fortsatta arbete och fördjupning.

Hur ger ni barn möjlighet att uttrycka sina tankar och reflektioner?

Alla förskollärare berättar att de har reflektionssamlingar med syfte att återkoppla till barnens arbete, istället för traditionella samlingar som annars är vanligt på förskolor.

Under reflektionssamlingarna får barnen berätta för de andra barnen om vad de har gjort. Det framkommer i samtliga intervjuer hur viktigt det är att arbeta i små barngrupper för att alla ska få komma till tals. *Förskollärare 1* och *pedagogistan* berättar att barn har olika sätt som de föredrar att uttrycka sig på och strävar efter att alla barn ska få uttrycka sig på det sätt som de föredrar.

Ett sätt kan vara då barnen utifrån bilder som de har tagit själva, återberättar med stöd av pedagogers öppna frågor. *Förskollärare 2* menar att barn som har svårigheter att uttrycka sig verbalt istället uppmuntras att rita eller att skapa. Kommunikationen mellan barn samt mellan barn och pedagoger lyfts fram som centralt i arbetet. Pedagogerna berättar att de låter barnens diskussioner styra samtalet samtidigt som de ständigt är mentalt närvarande för att flika in med idéer som får barnen att tänka om och utmanas. *Förskollärare 3* menar att barns intresse är viktig som utgångspunkt och att det är viktigt att erbjuda barn många tillfällen för diskussion.

Finns det några fördelar eller nackdelar med pedagogisk dokumentation?

I intervjuerna framkommer det att fördelarna överväger nackdelarna. Genom arbetssättet synliggör man arbetet, barnens tankar, vad de har lärt sig och vad utmaningarna har varit. *Förskollärare 1* och *förskollärare 2* menar att det kan finnas en viss prestige att skapa bra dokumentationer, och *förskollärare 1* uttrycker att det kan vara svårt att alltid bli nöjd med sitt eget arbete. Tidsaspekten är något som tas upp som nackdel men är inte något som pedagogerna belyser i större utsträckning. *Förskollärare 1* och *förskollärare 3* berättar hur det optimala hade varit att sätta sig ner direkt efter en aktivitet för att dokumentera men att det kan vara svårt i praktiken p.g.a. tidsbrist.

Pedagogistan belyser att förskolan enligt läroplanen ska använda sig av pedagogisk dokumentation som utvärderingsverktyg. Man måste veta var barn befinner sig innan man kan veta hur man ska gå vidare. Det ses som en nödvändighet för att kunna arbeta med barns utveckling. Även *förskollärare 3* tar upp hur det kan vara svårt att få tiden att räcka till och menar hur arbetet kan försvåras av teknik som inte fungerar, att färgen i skrivare är slut, att man inte kommer åt nätverket eller att batterierna i lärlattorna är slut. Vidare menar hen att fördelarna är att man synliggör barnens tankar och kan följa dem på ett helt annat sätt än om man inte hade dokumenterat på detta vis.

Vilken slags kunskap behöver man som pedagog för att arbeta med pedagogisk dokumentation?

Förskollärare 1 och *förskollärare 2* berättar att de inte har någon tidigare erfarenhet av att arbeta med pedagogisk dokumentation utan har fått internutbildning av *pedagogistan* och att man behöver erfarenhet och en bra mentor för att själv kunna utvecklas. Att arbetsgivaren erbjuder värdefulla verktyg är en förutsättning för att göra ett bra arbete, samtidigt som arbetslaget och kollegors kunskap är en resurs. *Förskollärare 1* anser att man inte behöver någon särskild utbildning utan att alla kan lära sig det om bara intresse finns och om man har en kompetent handledare.

Pedagogistan och *förskollärare 3* anser att alla som arbetar med pedagogisk dokumentation måste ha grundläggande kunskap av att kunna ta del av barns tankar. Man måste vara medveten om att man hela tiden gör tolkningar av det barn uttrycker, samt de etiska aspekter som finns om hur man använder bilder, och att man tänker på att fråga om barn vill delta i dokumentationer. De försöker att fråga barnen om de godkänner att pedagogerna sätter upp bilderna, med äldre barn kan man lättare få ett svar medan man med yngre barn måste tolka ansiktsuttryck. Man behöver även tekniska kunskaper för att skapa dokumentationer digitalt, samt goda skrivkunskaper och förmåga att uttrycka sig. Det handlar om intresse och teoretisk kunskap för att kunna genomföra ett analysarbete.

På vilket sätt involverar ni barnen i den pedagogiska dokumentationen?

Både *förskollärare 2* och *förskollärare 3* berättar hur de inleder en termin genom att observera barnen och vad de visar intresse för och använder deras nyfikenhet för att komma vidare i projektarbetet. Ovanstående förskollärare menar också att de bjuder in barn att själva dokumentera aktiviteter. De uppmuntras till att själva ta kort på vad de gör eller vad de har skapat och kan själva välja vilka bilder som de vill ha upp på väggarna. När ett barn dokumenterar genererar det ofta i att fler barn blir inspirerade och vill prova samma sak. Under ett projekt med draken fick barnen rösta fram en bild genom att varje barn fick en sten att lägga på den bild som de tyckte om bäst, det ansåg pedagogerna vara ett sätt för att öka barnens förståelse av delaktighet och demokrati.

Pedagogistan berättar att man genom den pedagogisk dokumentation kan göra barn delaktiga, genom att låta barnen själva ta kort på deras göranden. Barnen är ofta med i samband med att man sätter upp bilder på väggarna och kan då ge önskemål eller välja vilka bilder de föredrar

att sätta upp. Barnen är alltså inte med direkt och sätter upp bilderna men är med i själva processen, i aktiviteterna, reflektionssamlingarna och delger sina tankar som sedan styr dokumentationerna. *Pedagogistan* fortsätter att som pedagog måste man vara medveten om de etiska tankarna och hur barns bilder ska användas. *Förskollärare 1* menar att barnen involveras när de själva får i uppdrag att berätta vidare för sina kamrater om vad de har gjort.

Vilka strategier använder ni er av i reflektion tillsammans med barn?

Pedagogerna anser att de är öppna för barns tankar och ställer frågor för att leda dem vidare. *Förskollärare 2* uttrycker hur hen vill vara öppen för barns initiativ samtidigt som hen vill utmana och tillföra nya erfarenheter. Samtliga förskollärare menar att de reflekterar tillsammans med barnen och i stor utsträckning låter barnen själva återberätta för sina kamrater. Pedagogerna tar upp hur miljön och de fysiska förutsättningarna spelar roll. Det är fördelaktigt att ha en liten barngrupp och kunna samtala i en lugn och trygg miljö.

Redovisning av observationer

I detta avsnitt kommer vi att redogöra för observationerna av de didaktiska aktiviteterna tillsammans med förskollärare 1, 2, 3.

Redovisning av projekt draken

Under observationen samlas en förskollärare och fem barn kring samlingsmattan på deras avdelning för att arbeta med deras drakprojekt. Barnen har fått rösta fram en bild på en drake som de gemensamt ska dekorera med material från skogen. Den stora väggen pryds av bilder på barnens projekt, man kan se hur det inleddes och hur processen har fortsatt. Tillsammans med text får man som utomstående en förståelse för helheten.

De har gått ut i en närliggande skog och använt material som finns där som en grund för fantasin. Förskolläraren frågar om barnen minns att de hade röstat fram en bild på en drake, och att de denna dag skulle dekorera draken med fynd från skogen. Barnen återberättar vad de hade gjort och vad de har tagit med sig från skogen. Hen påminner barnen om att draken inte har något hår eller hud och frågar om de vill sätta fast det på draken.

Förskolläraren tar fram en limpistol och berättar hur den fungerar och att man ska trycka på en knapp men akta sig för limmet så att man inte bränner sig. När barnen limmar använder hen sig av en lärplatta för att dokumentera. Hen tar kort på görandet och själva aktiviteten, fokuset ligger på görandet och inte på barnens ansikten. Ett barn räcker upp handen och berättar att hen har använt en sådan förut och att man får var väldigt försiktig.

Pedagogen frågar om hen vill börja med att använda limpistolen och visa för de andra. När några barn börjar prata om annat och tappa fokus på aktiviteten, avbryter hen barnen och säger att ”Jag vet att ni är så bra på att berätta för era kamrater om vad vi har gjort”. De tittar tillsammans på draken, och pedagogen frågar om de har täckt hela draken eller om de behöver mer material. Pedagogen ställer öppna frågor till barnen samtidigt som hen är lyhörd och uppmärksam inför vad barnen gör och säger. Hen frågar barnen om de är nöjda eller om de vill fylla på med mer material och vad för slags material de ville ha. Barnen ger flera förslag såsom pinnar, kottar och mossa, varpå pedagogen bekräftade deras tankar.

Redovisning av observation sagoskogen

Förskollärare 2 samlas med fyra barn kring dokumentationsväggen på avdelningen och frågar dem om de minns vad de gjorde sist i den stora ateljén, sedan börjar de prata utifrån de bilder som pryder väggen. Pedagogen ställer öppna frågor och låter barnen berätta fritt om sagoskogen som de har arbetat med. Som ett steg vidare i deras projekt tar pedagogen fram boken *godistrollet* och läser denna tillsammans med barnen, och pratar om begreppet respekt och de bilder som barnen finner intressanta. Pedagogen erbjuder barnen att rita en bild av godistrollet och beger sig till ateljén där hen dokumenterar aktiviteten genom att fotografera med en lärplatta och anteckna med papper och penna.

Barnen diskuterar och samspelar med varandra om hur de ska gå tillväga med aktiviteten och hjälper och diskuterar med varandra utifrån sin fantasi. Barnen skapar både utifrån sin egen fantasi och bokens bilder. Pedagogen frågar barnen om de själva vill ta bilder på deras verk vilket de ville och turades om att ta bilder. Ett av barnen kommer under aktiviteten på att hen vill göra en egen bok istället och det inspirerade även de andra barnen. Det slutar med att det blir något helt annat än vad pedagogen hade tänkt sig. Sedan får barnen återberätta för de andra kompisarna vad de hade gjort.

Redovisning av observation Drakägg

Förskollärare 3 och fyra barn samlas för att arbeta vidare med de drakägg (stenar) som de har hittat i en närliggande skog. Hen tar fram några bilder från föregående aktivitet och lägger ut dem på mattan framför barnen och frågar vad de tycker var mest intressant från förra gången och undrar vilken av bilderna som de gillar mest. Bilderna är tagna på miljön och de fynd de gjort i skogen. Ett barn pekar på en bild och berättar att det var hen som tog det kortet och att de hittade så fina och lena ägg och att hen gärna vill ta med sig ett hem och visa. Barnen fastnar för olika saker, några pratar om den plats där de gjorde fynden och andra pratar om vilken slags drake det blir när äggen kläcks. *Förskollärare 3* bekräftar barnens tankar och fyller i att det var några som fick prova att ta kort själva med lärplattan.

Pedagogen frågar barnen om vad de tror att drakäggen behöver för att må bra, varpå barnen säger att äggen behöver en mamma och ett hem, och kommer sedan på att barnen själva kan agera mamma och ta hand om äggen. Pedagogerna frågar om de vill skapa ett hem för äggen, vilket barnen vill, och noterar barnens idéer med papper och penna.

Avslutningsvis berättar pedagogerna att de ska sätta upp tre av de bilder som de har framför sig, hen delger sina tankar om att det verkar som att några bilder var mer intressanta för barnen, vilket barnen håller med om. Hen pekar på tre bilder och frågar barnen om de tycker att det är bra bilder att sätta upp på dokumentationsväggen. Barnen konfererar och enas tillslut om att det är ett bra beslut. Pedagogerna berättar att hen kommer att sätta upp de bilder som de har valt och att de kan se resultatet när de kommer tillbaka från utevistelsen. Pedagogerna förbereder barnen på att hen önskar att de under kommande reflektionssamling berättar för de övriga barnen om vad de har gjort och hur de gjorde för att välja ut bilderna till väggen.

Analys

I detta avsnitt kommer vi att analysera och reflektera utifrån tidigare forskning och de svar och iakttagelser som vi har tillägnat oss från intervjuerna och observationerna.

Observationerna kommer att analyseras och kopplas till respektive *förskollärares* svar från intervjuerna, samtidigt som *pedagogistans* svar kommer att analyseras separat.

Analys av observation och intervju med *förskollärare 1*

I observationen med *förskollärare 1* utför hen en aktivitet som berör barnens projekt som handlar om draken. Barnen ska med naturmaterial som de har plockat från skogen dekorera draken. Pedagogen börjar med att inleda samtal med barnen angående aktiviteten genom att ställa öppna frågor till barnen och samtidigt lyssna och bekräfta varje barn. När de samtalar använder de sig av bilderna som finns tillgängliga på dokumentationsväggen.

Säljö betonar hur Vygotskij lade tyngdpunkten på kommunikation och dialog mellan människor, och såg språket som ett kollektivt redskap för lärande. Det är genom språket som barnet kommer i kontakt med omgivningen. I samspel och interaktion med andra får det lilla barnet möjligheten att formas. Vygotskij såg språket som en medierande artefakt mellan och inom människor. *Mediering* sker mellan människor genom interaktion och olika typer av kommunikation, både verbal och icke-verbal. Dessa medierade redskap anses som en viktig del för barns meningsskapande vilket möjliggör det för barn att tillägna sig sin kulturs symboler och kulturella redskap (Säljö 2015, s. 92-94).

Detta framkommer även i vår observation då *förskollärare 1* tillsammans med en liten barngrupp diskuterar och kommunicerar utifrån bilder och teckningar i ett didaktiskt moment. Språket används medvetet av pedagogen som ett medierande redskap mellan alla individer. Pedagogen lyssnar aktivt och bekräftar barnens uttryck, och uppmuntrar till dialog genom att ställa öppna frågor. Pedagogen har organiserat en aktivitet som ger barnen möjlighet att uttrycka sig genom konstruktionsmaterial och låter deras individuella tankar få utrymme. Konstruktionsmaterialet kan här ses som ett av *de hundra språken* som också hen tar upp i intervjun, vilket syftar till att göra alla barn delaktiga på sina egna villkor.

Pedagogen ställer öppna frågor till barnen, är lyhörd samtidigt som hen ger möjlighet till varje barn att uttrycka sina tankar och idéer samt komma med egna förslag och reflektera över det. Detta kan kopplas till Lenz Taguchi som menar att barn ges möjlighet till inflytande och delaktighet i den egna verksamheten genom att pedagoger lyssnar och arbetar utifrån barns tankar och nyfikenhet (Lenz Taguchi 2014, s. 17-19).

Ett av Vygotskijs mest centrala begrepp som Säljö tar upp är den närmaste utvecklingszonen. Människor är ständigt under utveckling och förändring i samspel med omgivningen, vilket innebär att det som ett barn kan göra tillsammans med en vuxen eller en mer kompetent individ kan denne allt eftersom bemästra själv (Säljö 2015, s. 97-98). Detta framkommer även i vår observation då pedagogen också har som syfte att barnen ska få konstruera draken med en limpistol. Denna situation kan tolkas som att pedagogen medvetet har satt ihop barngruppen utifrån deras erfarenheter av användandet av limpistol. Det barn som har mer erfarenhet av limpistolen får agera som mer kompetent och inspirera och instruera de andra barnen.

Under pågående aktivitet tar *förskollärare 1* bilder med en lärplatta på det som barnen skapar. Bilderna ska sättas upp på väggen vid samlingsmattan, pedagogens syfte är att barnen ska få återberätta för de andra kamraterna i samlingen men även reflektera över bilderna, betonar *förskollärare 1* i intervjun.

Genom att låta barnen återberätta utifrån bilderna av sitt eget skapande ges barnen möjlighet att formulera det som de upplever som viktigt och ger samtidigt pedagogerna en förståelse av vad barnen har uppfattat av aktiviteten. Detta kan kopplas till Lenz Taguchi som hävdar att när man arbetar projektinriktat kan man hålla projektet levande via dokumentationen. Genom dokumentation kan man diskutera, samtala och reflektera om bilderna tillsammans med andra barn eller vuxna i vardagen (Lenz Taguchi 2014, s. 89).

Enligt *förskollärare 1* kan man med hjälp av pedagogisk dokumentation ta del av barns tankar och uppfattningar, samtidigt som man kan synliggöra och förändra sitt eget arbetssätt. Hen menar att reflektion tillsammans med barn och kollegor är grunden för en pedagogisk verksamhet och skapar förutsättningar för att alla ska vara delaktiga. Genom att skapa en verksamhet som möjliggör det för barn att reflektera kan man som pedagog tillägna sig värdefull kunskap om hur barn tänker och utvecklar verksamheten. Detta är något som också Åberg & Taguchi beskriver vikten av, den pedagogiska verksamheten är ett stöd för pedagoger ur flera aspekter, och bidrar bl.a. till en verksamhet som bygger på allas delaktighet (Åberg & Taguchi 2005,s.17).

Elfström betonar att det är förskollärarens ansvar att se till att bemöta varje barn som en individ samt att det ska finnas varierande material och uttrycksformer så att alla barn är med i projektet utifrån sina egna förutsättningar (Elfström 2013, s. 234). Detta kan vi relatera till *förskollärare 1* som uttrycker att man måste ha ett arbetssätt som skapar förutsättningar för att inkludera alla barn utifrån individuella förutsättningar. Hen menar att alla barn har olika sätt att kommunicera med omgivningen och att de i verksamheten strävar efter att alla barn känner sig trygga med att bidra utifrån det sätt som de känner sig mest bekväma med.

I observationen involverar *förskollärare 1* barnen i dokumentationen genom att tyda deras handlingar och uttryck. Detta kan tolkas utifrån vad Pramling Samuelssons & Sheridan som skriver att barn görs delaktiga genom att pedagoger tolkar deras uttryck och handlingar på ett respektfullt sätt (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s. 70–84). Barnen får utifrån detta möjlighet att utöva delaktighet när pedagogen lyssnar och arbetar vidare utifrån barns föreställningar, vilket också är i enlighet med läroplanens strävansmål (Lpfö98/16, s.12).

Utifrån empirin kan man se hur intervjuvaren stöds av observationen, då pedagogen har ett förhållningsätt som skapar möjligheter för delaktighet och kommunikation. Genom att organisera en liten grupp och ta hänsyn till barnens kollektiva bidrag skapas fysiska och mentala förutsättningar för delaktighet och lärande.

Analys av observation och intervju med förskollärare 2

Barnen blir inledningsvis tillfrågade om vad de minns av arbetet med *Den underbara familjen kanin* och pedagogen utgår från bilderna som pryder väggarna. Barnen kan röra sig över olika tidsperspektiv och använda bilderna som stöd. De kan peka när de upplever att det är svårt att formulera sig. Pedagogerna stöttar då språkligt och ger barnen möjlighet att samspela och kommunicera med varandra. Bilder från boken utgör ett stöd för skapandet under aktiviteten och barnen vill hela tiden återgå till bilderna och ta stöd i dessa. Detta kan förstås utifrån Vygotskijs tankar om att högre psykologiska processer såsom bl.a. språk, minne och begreppsbildning uppstår genom sociala aktiviteter. Utveckling av sådana funktioner uppstår i första hand tillsammans med andra för att sedan omformas av individen själv för att göra det till sitt eget. Denna del av internaliseringsprocessen kallas för appropriering, genom att

bearbeta något mentalt kan man aktivt anta ett fenomen och gör det till en del av sig själv (Dysthe & Igland 2003, s.75-80).

Utifrån observationen kan man se hur *förskollärare 2* har organiserat en aktivitet med en liten barngrupp som uppmuntrar till samarbete och diskussion, vilket är i enlighet med Strandberg som menar att individen måste vara aktiv och ha ett arbetssätt som är fördelaktigt för sociala interaktioner för att lärande ska kunna ske (Strandberg 2009, s.30-42). Barnen är aktiva individer och styr genom sitt intresse, samtidigt som förskolläraren medvetet har organiserat ett arbetssätt som möjliggör sociala interaktioner.

Förskollärare 2 läser en saga tillsammans med barnen, och bjuder sedan in till boksamtal och pratar om olika begrepp och dess innebörd. Detta kan förstås utifrån Strandberg som skriver att människan upplever omvärlden och får den medierad genom olika artefakter, såsom fysiska föremål och intellektuella redskap som tecken och språk (Strandberg 2009 s.30-42), boken och språket kan här ses som medierande redskap. Förskolläraren och barnen använder det verbala språket som ett redskap för lärande. Förskollärarens intention om att låta barnen rita en bild från boken får en helt annan utgång då ett barn kommer på att hen vill göra en bok istället vilket inspirerar de andra barnen att göra likadant.

Pedagogen leder aktiviteten och försöker uppmäna dem till att återgå till det som var tänkt, men barnen har en stark drivkraft varpå hen följer med på barnens spår och uppmuntrar dem i deras skapande. Pramling Samuelsson & Sonja Sheridan anser att barn blir delaktiga i den pedagogiska verksamheten genom att pedagoger aktivt försöker sätta sig in i barns tankar och föreställningar och ta tillvara på dessa för att utveckla verksamheten och barnens vardag. Vidare menar författarna att pedagogers syn på barn och lärande avgör vilka möjligheter barn har att utöva delaktighet i förskolan (Pramling Samuelsson & Sonja Sheridan 2003, s. 70–84).

Barnen har en uppfattning om hur en bok ser ut och dess funktion. Att komma fram till hur man kan konstruera en bok gör barnen genom att konferera tillsammans och instruera varandra samtidigt som pedagogen stöttar med hjälp av frågor. Detta beskriver Säljö som den proximala utvecklingszonen, vilket innebär avståndet mellan barns tillägnade kunskap och den möjliga kunskap som de kan nå tillsammans med en mer kompetent individ (Säljö 2015,

s.100). Pedagogen och det barn som har erfarenhet av att konstruera böcker instruerar de andra barnen och hjälper dem att nå en ny utvecklingszon.

Författarna beskriver hur barn genom samspel med andra människor förvärvar sig språkliga kunskaper som sedan ligger till grund för tankeverksamheten (Pramling Samuelsson & Sonja Sheridan 2009, s. 47- 54), i slutet av aktiviteten uppmuntrar pedagogen barnen till att återberätta för de kamrater som inte deltagit under aktiviteten om vad de har gjort. Barnen tillskrivs här kompetens att återberätta och sätta ord på aktiviteten. Pedagogen använder sig av öppna frågor i samtal med barnen och låter dem formulera sina tankar. Hen erbjuder även bilder från boken och den pedagogiska dokumentationen som ett stöd i det verbala språket.

Under observationen lyssnar pedagogen aktivt och flikar in med frågor och för att driva barnens tankeverksamhet vidare, och på det sättet våga utmana sig själva. Pedagogen låter barnen styra samtalet men är ständigt närvarande mentalt för att ge möjlighet för att utveckla barnens tankar och idéer. Åberg & Lenz Taguchi framhåller detta som ett viktigt förhållningssätt i arbetet med pedagogisk dokumentation, eftersom att man på detta sätt kan generera ny kunskap tillsammans med barn (Åberg & Lenz Taguchi 2005, s. 94-98).

Pedagogen dokumenterar barnens aktivitet med hjälp av en lärplatta, hen frågar dem ifall de vill hjälpa till att ta kort. När barnen upplever svårigheter hjälper pedagogen till genom att hålla i lärplattan för att få tydliga och fokuserade bilder. Lindgren & Sparman beskriver hur det alltid finns ett maktförhållanden mellan barn och vuxna och hur man ständigt måste arbeta för att vara medveten om detta och samtidigt reflektera över de bilder som tas (Lindgren & Sparman 2003, s.60-68).

I intervjun med *förskollärare 2* framkommer det att den pedagogiska dokumentationen är ett viktigt arbetsverktyg för att kunna ta del av barns tankar och uppfattningar samt ett sätt för att driva arbetet i förskolan framåt. Hen belyser hur de aktivt använder sig av öppna frågor till barnen för att de ska få möjlighet att kommunicera och reflektera. Hen tar i intervjun upp hur barn utmanas efter individuella förutsättningar att få uttrycka sig via bilder och teckning. *Förskollärare 2* framhåller hur den pedagogiska dokumentationen är en förutsättning för att se barns individuella processer och för att kunna utmana dem vidare. Dokumentationen blir just pedagogisk när den används som grund för diskussion tillsammans med barnen

vilket också är i enlighet med Lenz Taguchi som beskriver den pedagogiska dokumentationen som en framåtdrivande kraft i arbetet (Lenz Taguchi 2013, s. 13). *Förskollärare 2* menar liksom Lenz Taguchi att den pedagogiska dokumentationen är ett sätt att göra barn till subjekt genom att aktivt sträva efter att ta del av deras uppfattningar och tankar (Lenz Taguchi 2013, s. 29).

Genom att barn får vara med under processen och i arbetet med bilderna anser *förskollärare 2* att barnen blir delaktiga. Detta uttalande kan tolkas i enlighet med Lenz Taguchi som skriver hur barn genom bearbetning av dokumentation görs delaktiga och kan ta makten över sitt eget lärande (Lenz Taguchi 2000, s. 287-294).

I intervjun framkommer det att de inte har traditionella samlingar utan har reflektionsamlingar där barnen får delge vad de har gjort och hur de tänker kring sitt arbete, Elfström skriver hur reflektionsarbete kan ske på många olika sätt, både mellan barn och andra kollegor. Hon menar vidare att den gemensamma reflektionen kring en händelse leder vidare till nya hypoteser och handlingar vilket genererar ny kunskap (Elfström, 2013 s. 106-111).

Liksom Pramling Samuelsson & Sheridan anser *förskollärare 2* att barn blir delaktiga i den pedagogiska dokumentationen genom att pedagoger aktivt försöker sätta sig in i barns tankar och föreställningar och ta tillvara på dessa för att utveckla verksamheten och barnens vardag. Vidare menar författarna att pedagogers syn på barn och lärande avgör vilka möjligheter barn har att utöva delaktighet i förskolan. Genom intervjun delger *förskollärare 2* hur barnens diskussioner styr en aktivitet samtidigt som hen bidrar med nya perspektiv och frågeställningar, vilket är något som vi också har observerat under den didaktiska aktiviteten (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s. 70–84).

Förskollärare 2 framhåller hur hen aktivt strävar efter att förstå barns handlingar och uttalanden, men att man ständigt måste ha i åtanke att man som pedagog bara kan göra tolkningar av det man uppfattar. Just detta lyfter Pramling Samuelsson & Sheridan fram som en viktig del i arbetet med barns delaktighet, att man som vuxen ödmjukt tolkar barns handlingar och uttryck och låter dessa påverka praktiken (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s. 70–84).

Ett ytterligare sätt att arbeta med barns delaktighet är att låta barnen själva dokumentera med hjälp av en lärplatta. Vid dokumentation ska fokus vara på görandet och inte på individen och man behöver som pedagog vara lyhörd inför om något barn uttrycker obehag inför att delta. Lindgren & Sparman belyser dokumentation utifrån etiska aspekter och menar att man som pedagog måste reflektera över den dokumentation som produceras i förskolan (Lindgren & Sparman 2003, s. 59-65). Pedagoger behöver vara medvetna om och ständigt diskutera det maktförhållande som finns mellan barn och vuxna.

Genom intervjun och observationen tolkar vi att, hur *förskollärare 2* aktivt strävar efter att skapa en miljö som gynnar lärande, som uppmuntrar till samspel och vilja att delge sina tankar.

Hen tar barns tankar på allvar och tar till vara på barnens individuella resurser och gör dessa tillgängliga för hela gruppen. Pedagogen ser den pedagogiska dokumentationen som ett viktigt arbetsverktyg i förskolan, för att synliggöra och följa barns utveckling och arbete. Det är de vuxnas roll att skapa en miljö som är intressant och stimulerande och samtidigt ha ett förhållningssätt som gynnar barns lärande. Hen framhåller hur viktigt det är att aktivt lyssna, vara lyhörd och tolka barns uttryck, detta är något som framkommer i både intervju och observation.

Analys av observation och intervju med förskollärare 3

Förskollärare 3 har samlat ett fåtal barn för att gå igenom föregående aktivitet och använder sig av de bilder som de gemensamt har tagit. Hen börjar med att fråga barnen om vad de minns och om hur projektet började. Man kan tolka det som att pedagogen aktivt arbetar med att tillskriva barnen som ägare av projektet genom att få dem att minnas att deras tankar var det som inledde arbetet. På detta sätt menar Lenz Taguchi att man med den pedagogiska dokumentationen kan arbeta med att barn ska få förståelse för sitt meningsfulla medskapande i praktiken (Lenz Taguchi 2013, s. 16). I intervjun med *förskollärare 3* berättar hen hur grunden till arbetet alltid ligger i barnens intresse, och att de aktivt arbetar med att synliggöra barnens delaktighet genom att tillsammans gå tillbaka i processens inledningsskede.

Åberg & Taguchi framhåller värdet av att skapa många reflektionstillfällen för barn, dels för att de ska känna tilltro till sin egen förmåga att berätta utifrån sina erfarenheter men också för att det är ett viktigt tillfälle för pedagoger att verkligen sätta sig in i barns tankar (Åberg & Taguchi 2005, s. 65). *Förskollärare 3* lyfter fram hur de har regelbundna reflektionssamlingar, vars utformning kan skifta. Under observationen då barnen reflekterar kring bilderna ges pedagogerna värdefull information om vad barnen uppfattar som viktigt.

Pedagogen har skapat en lärmiljö med en liten barngrupp som tillåter och uppmuntrar barnen till diskussion och socialt samspel vilket är i enlighet med vad Strandberg beskriver som ett fördelaktigt arbetssätt för att lärande ska kunna ske (Strandberg 2009, s.30-42). *Förskollärare 3* framhåller hur barngruppens utformning spelar roll för barns möjlighet att vara delaktiga. Med en liten barngrupp har barn lättare att göra sig hörda, och gör även att det är lättare för pedagogen att hinna uppfatta de skilda barnens uppfattningar.

Barnen har själva fått ta bilder under deras skogsutflykt och ett barn identifierar fotot och påtalar detta varpå pedagogen bekräftar barnet och frågar hur hen tänkte vid fotograferingen. Detta är en metod som Svenning tar upp för att göra barn delaktiga och beskriver hur man kan låta barn själva dokumentera för att som vuxen få reda på vad barn är intresserade av. Genom att diskutera bilder och ta barns åsikter på allvar gällande vilka bilder som ska sättas upp gör man barn aktiva i processen (Svenning 2011, s. 97-98). I observationen kan man se hur bilderna används som ett språk då det blir ett stöd för berättandet, samtidigt som det ger

pedagogen en större förståelse för hur barnen tänker. Barnens uttalanden tas på allvar av pedagogen som ställer öppna frågor och utmanar barnens tankar när hen frågar barnen om de vill skapa ett hem till drakäggen.

Lenz Taguchi beskriver hur den pedagogiska dokumentationen är prospektiv på så vis att de tankar som framkommer genom reflektion får konsekvenser för det fortsatta arbetet (Lenz Taguchi 2013, s.13). Detta är något som styrks av observationen då barnens tankar lyfts av pedagogen och tar dessa i beaktning för det fortsatt arbetet tillsammans med barnen.

Pedagogen fångar upp deras tankar om omhändertagande och frågar om det är något som de vill arbeta vidare med. I arbetet med den pedagogiska dokumentationen fastnar man inte på det som redan är gjort utan verkar utvecklande och stimulerande. *Förskollärare 3* framhåller den pedagogiska dokumentationen som en viktig del för att kunna driva arbetet vidare i verksamheten.

Barnens tankar har fått ligga till grund för den pedagogiska dokumentationen, då pedagogens syfte har varit att observera hur barnen använder sig av de olika bilderna i berättandet. De bilder som användes mest frekvent tolkade pedagogen som att det upptog mest intresse för barnen, och valdes sedan kollektivt ut att sättas upp på väggen. Pramling Samuelsson & Sheridan framhåller hur barns möjlighet att utöva delaktighet i förskolan är beroende av att pedagoger tolkar och värderar barns uttryck på ett sätt som får konsekvenser för det pedagogiska innehållet (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s. 70–84). *Förskollärare 3* framhäver i intervjun hur hens intentioner genom reflektionsarbetet tillsammans med barnen är att sätta sig in i och arbeta vidare med barns tankar, vilket också är något som vi har kunnat se i observationen.

Pramling Samuelsson & Sheridan menar att vuxna måste försöka anta barns perspektiv för att göra dem delaktiga. Vuxna måste tolka barns olika uttryck mot bakgrund av deras erfarenheter och förutsättningar och låta dessa påverka praktiken på ett reellt plan. När barn uppfattar att deras tankar blir tagna på allvar av vuxna anser författarna att barn är delaktiga och har inflytande (Pramling Samuelsson & Sheridan 2003, s. 72–74). I observationen kan vi se en ödmjukhet hos pedagogen som aktivt lyssnar och noterar det barnen ger uttryck för och använder diskussionen som underlag för fortsatt arbete. Det blir tydligt för barnen att deras

åsikter spelar roll för pedagogen och verksamheten då deras diskussioner ligger till grund för de bilder som väljs ut till dokumentationsväggen.

Genom observationen får vi ta del av hur pedagogen tillskriver språket stor vikt då hen uppmuntrar barnen till att berätta för de andra som inte hade deltagit under aktiviteten, detta kan kopplas till Vygotskijs tankar om språket som medierande redskap för att samspela och interagera med människor (Säljö 2015, s. 92-94). Det verbala språket lägger grunden för en gemensam förståelse av den pedagogiska dokumentationen, och barnen får förtroende att sammanfatta diskussionen.

Analys av intervju med pedagogista

I intervjun med *pedagogistan* framkommer det att dokumentationen inte blir pedagogisk förrän man tillsammans med barnen och i arbetslaget har reflekterat över materialet. Detta arbetssätt ska främja både barns och vuxnas utveckling och lärande samt bidra till förändring i verksamheten. Pedagogisk dokumentationen används för att ta del av barns tankar och intressen men även för att utveckla verksamhetens och pedagogernas arbetssätt. Detta är även något som Svenning belyser och menar att pedagogisk dokumentation i förskolan kan bidra till att utveckla pedagogers arbetssätt och förändra verksamheten (Svenning 2011, s.65).

Pedagogistan menar att den pedagogiska dokumentationen är ett underlag för att pedagogerna ska kunna utveckla sitt arbete och för att kunna se var barn befinner sig tankemässigt. Hens tankar stöds av Palmer som fokuserar på att använda dokumentationen som en motor i det pedagogiska arbetet och menar att det hjälper pedagogerna att gå vidare i arbetet. Pedagogisk dokumentation är ett hantverk som man måste öva mycket på för att bli riktigt skicklig på. Det kanske verkar enkelt men det är en konst att verkligen lyssna på barns konversationer och att uppmärksamma och fånga in det som barn gör och funderar på. Det handlar om att stanna upp och reflektera över det som händer och sker i barngruppen och på så sätt göra det möjligt för både barn och vuxna tillägna sig ny kunskap (Palmer 2011, s. 51).

Pedagogistan anser att de i verksamheten strävar efter att låta barnen vara så delaktiga som möjligt, bl.a. genom att låta barnen själva ta bilder och låta deras diskussioner ligga till grund för vilka bilder som väljs ut till dokumentationsväggen. Detta kan kopplas till Svenning som

poängterar att det finns olika sätt att arbeta på för att göra barn delaktiga i dokumentationen. När vuxna och barn arbetar tillsammans på detta sätt skapas förutsättningar för utveckling och lärande. För att sträva efter att anta barns perspektiv bör pedagoger i förskolan ge barn möjlighet att själva dokumentera efter intresse och initiativ. Vidare menar Svenning att man utifrån bilder kan diskutera, samspela och utforska samt erövra ny kunskap (Svenning 2011, s. 98). *Pedagogistan* uttrycker hur de är medvetna om de etiska aspekterna i den pedagogiska dokumentationen och strävar efter att fråga barnen om de vill vara med på bilderna eller inte och berättar att det har förekommit att vissa barn har uttryckt obehag inför att vara med på bilder.

Pedagogistans uttalande stöds av Skolverkets stödmaterial där Palmer lyfter fram att man i arbetet med pedagogisk dokumentation bör vara observant och ta hänsyn till de etiska aspekter som finns gällande frågor om barns inflytande och delaktighet. Vidare betonar hon vikten av att barn bjuds in att vara delaktiga i dokumentationsarbetet, dels genom att ge dem insyn i vad som ska dokumenteras, varför och hur det ska gå till. Barn ska få möjlighet att filma och fotografera själva och vara med och välja vad som visas upp för andra, de ska även ges möjlighet att avböja deltagande (Palmer 2012, s. 13-15).

Lenz Taguchi hävdar att dokumentation blir pedagogisk först när man som vuxen tillsammans med barn och arbetslag reflekterar, samtalar och diskuterar det man ser, hör och upplever i förskolans vardag. Hon tar upp definitionen av pedagogisk dokumentation som härstammar från ett Reggio Emilia-inspirerat arbetssätt. Det innebär att man använder sig av pedagogisk dokumentation för att gynna och synliggöra barns lärande i förskolan (Lenz Taguchi 2013, s. 13-16). Detta är även något som *pedagogistan* belyser i intervjun och framhåller samtidigt hur förskolans verksamhet är inspirerad av Reggio Emilia-filosofin. Utifrån intervjun framkommer det att deras samlingar består av reflektionsstunder då barnen återberättar och uttrycker sina tankar för sina kamrater.

Elfström poängterar vikten av reflektion i arbetet med pedagogisk dokumentation för att främja barns lärande och utveckling. Hon beskriver att man genom samtal och diskussion mellan barn och pedagoger kan skapa möjligheter och förutsättningar för utveckling. Utvecklingen sker både för barn och pedagoger (Elfström 2013, s. 106).

Pedagogistan berättar hur de reflekterar under samlingarna tillsammans med barnen med stöd av bilderna på dokumentationsväggen. Hen poängterar även hur de i arbetslaget reflekterar varannan vecka. När man arbetar projektinriktat kan man skapa förutsättningar för att barn ska kunna uttrycka sina tankar och idéer. *Pedagogistan* framhåller hur man inom Reggio Emilia menar att barn har hundra språk och syftar till att barn har flera olika sätt att uttrycka sig på.

I praktiken innebär detta att man som pedagog bör vara medveten om att alla barn deltar i projektet efter individuella förutsättningar. En del föredrar att uttrycka sig verbalt, fysiskt eller estetiskt och alla dess behov måste tillgodoses. Detta kan relateras till Elfström som beskriver att när man arbetar projektinriktat skapas möjligheter för barnen ha inflytande och delaktighet på sitt eget sätt (Elfström 2013,s.203).

Slutsats & Diskussion

Här följer de slutsatser som vi har dragit utifrån vår undersökning. Studiens syfte har varit att undersöka förskollärares arbetssätt i den pedagogiska dokumentationen samt att få en inblick i hur de arbetar för att göra barnen delaktiga i den pedagogiska dokumentationen. Syftet har realiserats genom besvarandet av följande två frågeställningar

Vilken betydelse anser pedagogerna att barns delaktighet har i den pedagogiska dokumentationen?

På vilket sätt arbetar förskollärarna för att göra barn delaktiga i den pedagogiska dokumentationen?

Vårt syfte med den här studien är att undersöka förskollärares arbetssätt i den pedagogiska dokumentationen samt att få en inblick i hur de arbetar för att göra barnen delaktiga i den pedagogiska dokumentationen.

Vilken betydelse anser pedagogerna att barns delaktighet har i den pedagogiska dokumentationen?

I vår studie beskriver förskollärarna genom intervjuerna att den pedagogiska dokumentationen är central i den Reggio Emilia-inspirerade förskolan, och att arbetssättet styrks av förskolans läroplan. Samtliga pedagoger beskriver hur en dokumentation måste bearbetas av de individer som har ingått i sammanhanget för att det ska bli pedagogisk. Barnens delaktighet är därmed oumbärlig och ligger till grund för den pedagogiska dokumentationen. Barnen kan göras delaktiga på flera olika sätt, genom att själva dokumentera, välja ut bilder och reflektera kring dessa. Vidare anser pedagogerna att barnen av praktiska skäl inte kan ingå i varje moment av dokumentationsarbetet men att de är delaktiga i processen, genom att de ser och uppfattar pedagogernas arbete i verksamheten. Pedagogerna anser att barnen blir delaktiga i dokumentationsarbetet under deras vistelsetid i förskolan även om de inte fysiskt deltar hela tiden. De anser att man som pedagog är skyldig att ta hänsyn till barn som inte vill medverka på bilder.

Barnens tankar och reflektioner ligger till grund för den pedagogiska dokumentationen och fungerar samtidigt som ett verktyg för utveckling och förändring. Pedagoger uttrycker en stor medvetenhet om att de ständigt gör tolkningar av barns uttryck utifrån sitt eget perspektiv, och att de därför behöver vara väldigt ödmjuka och lyhörda.

Vi tolkar det som att pedagogerna anser att man behöver en egen drivkraft liksom ett kollektivt samarbete inom arbetslaget för att kunna arbeta framgångsrikt med den pedagogiska dokumentationen samt att barns delaktighet är en grundförutsättning för att lyckas med arbetet.

På vilket sätt arbetar förskollärarna för att göra barn delaktiga i den pedagogiska dokumentationen?

På förskolan arbetar man i projekt och har schemalagd reflektion inom arbetslaget och har dagliga reflektionssamlingar tillsammans med barnen. I början av terminen befinner man sig i en observationsfas och pedagogerna försöker få syn på barnens intresse som sedan ligger till grund för projektarbetet. Pedagogerna bjuder in till samtal, är nyfikna och lyhörda inför vad barnen ger uttryck för. De visar tydligt att barnens tankar är värdefulla och spelar roll för verksamhetens innehåll och utformning.

Tillsammans med barnen gör pedagogerna ständiga tolkningar av barnens uttryck, vilka bilder som de vill ska pryda dokumentationsväggen och om barnen ger uttryck för godkännande eller inte. Pedagogerna är närvarande i barngruppen både fysiskt och mentalt för att ta del av barnens samtal och utifrån dessa göra tolkningar av vad barnen faktiskt vill undersöka och antecknar ständigt vad barnen säger och gör och har detta som underlag i fortsatt arbete.

Pedagogerna arbetar med barns delaktighet i den pedagogiska dokumentationen genom att organisera aktiviteter med mindre barngrupper så att alla ska få komma till tals men också dra nytta av det kollektiva lärandet. Med ett aktivt lyssnande tar pedagogerna hänsyn till barns funderingar och intressen och utvecklar dessa i verksamheten.

Aktivitetserna organiseras på olika sätt men något som är återkommande är hur pedagogerna skapar förutsättningar för att alla barn ska få uttrycka sig utifrån sina egna förutsättningar, detta görs genom att erbjuda barnen olika material och uttrycksformer.

Vi tolkar det som att barnen görs delaktiga när de blir tillfrågade om de vill ha sina bilder uppe på dokumentationsväggen eller inte, samt när de får delge sina tankar och funderingar som sedan ligger till grund för projektarbetet. De bilder som barnen väljer ut återkopplar pedagogerna ständigt till och samtalar om vilken roll barnens tankar och funderingar har för projektet.

Det som är gemensamt för samtliga observationer är hur pedagogerna hela tiden återkopplar till barnens tankar som begynnande drivkraft för projekten. De ser till att de har med sig barnen mentalt och återkopplar ständigt till föregående händelse för att sedan fortsätta vidare till nästa steg i arbetet. De diskuterar utifrån olika tidsperspektiv och låter barnen formulera sina egna tankar.

Det som också förekommer i samtliga observationer är hur pedagogerna använder sig av både det verbala språket och bilderna som stöd för kommunikationen. Lärplattorna ses som ett redskap för lärande och utnyttjas av pedagogerna för att göra barnen engagerade. Genom engagemang för det digitala läromedlet bjuds barnen in att vara delaktiga. Barnen uppmuntras att själva försöka sig på nya uppgifter med stöd av en pedagog för att på så sätt tillskriva dem kompetens i form av självständiga individer. Barnen har bilder och teckningar som stöd i sitt

berättande, dessa dokumentationer har de skapat själva under projektets gång. Pedagogerna värderar barnens individuella uttryck och välkomnar deras olika sätt att tänka på.

Utifrån den insamlade empirin kan vi se hur de pedagogiska tankarna om barn delaktighet och meningsskapande hela tiden finns närvarande i praktiken. Pedagogerna skapar möjligheter för barnen att reflektera och komma till tals i vardagen samt att vara med att dokumentera med hjälp av lärplattor. Barnens tankar och diskussioner ligger ständigt som grund för de bilder som väljs ut till dokumentationsväggen. Under reflektionssamlingarna gavs barnen förutsättningar att reflektera över sin egen medverkan i dokumentationsprocessen och beslutsfattande. Utifrån dessa iakttagelser kan vi se hur pedagogerna arbetar med att skapa förutsättningar för barns delaktighet i den pedagogiska dokumentationen.

Pedagogerna anser att barns delaktighet är grunden för den pedagogiska dokumentationen, vilket de ger uttryck för i intervjuerna såväl som under observationen. Pedagogerna är lyhörda inför barnens föreställningar och intresse och framhåller hur detta måste ligga till grund för fortsatt arbete. Genom att prova sig fram och se hur en aktivitet tas emot av barnen gör pedagogerna tolkningar som påverkar arbetets fortsatta gång.

Utifrån resultatet kan vi se hur språket, dialogen och barns föreställningar är något som pedagogerna framhåller som grunden för det pedagogiska arbetet. Barnen uppmuntras till att formulera sina tankar och återberätta för sina kamrater utifrån sitt minne.

Samtliga individer på förskolan behärskar svenska väl eller har svenska som första språk, delaktighet kan dock uttryckas på flera olika sätt och inte enbart genom det verbala språket. Genom konstruktionsmaterial, digitala läromedel och bilder erbjuds barnen delaktighet utifrån skiftande förutsättningar.

Det finns en stor medvetenhet kring förhållandet mellan teori och praktik samtidigt som pedagogerna uttrycker att det är ett område som man ständigt behöver utveckla.

Referenslista

Dysthe, Olga (red.) (2003) *Dialog, samspel och lärande*. Lund. Studentlitteratur.

Eriksson- Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran (2011) "Intervjuer" i: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm. Liber.

- Jonstoj, Tove & Tolgraven, Åsa (2001) *Hundra sätt att tänka: om Reggio Emilias pedagogiska filosofi*. Stockholm. Utbildningsradion (UR).
- Lalander, Philip (2011) "Observationer och etnografi" i: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm. Liber.
- LenzTaguchi, Hillevi (2013) *Varför pedagogisk dokumentation?* Malmö. Författaren och Gleerups Utbildning AB.
- LenzTaguchi, Hillevi (2014) *Pedagogisk dokumentation som aktiv agent- introduktion till intra-aktiv pedagogik*. Malmö. Gleerups Utbildning AB.
- Löfdahl Annica (2014) "God forsknings- regelverk och etiska förhållningssätt" i: Löfdahl, Annica, Hjalmarsson, Maria & Franzén, Karin (red). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. Stockholm. Liber.
- Palmer, Anna (2011) *Hur blir man matematisk? Att skapa nya relationer till matematik och genus i arbetet med yngre barn*. Stockholm. Liber AB.
- Palmer, Anna (2012) *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan: pedagogisk dokumentation*. Stockholm. Skolverket.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2011) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund. Studentlitteratur.
- Skolverket (2012) *Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan – Pedagogisk dokumentation*. Stockholm. Fritzes förlag.
- Skolverket (2015) *Delaktighet för lärande*. Stockholm. Fritzes förlag.
- Strandberg, Leif (2009) *Vygotskij i praktiken: bland plugghästar och fusklappar*. Finland. Norstedts Akademiska Förlag.
- Svenning, Bente (2011) *Vad berättas om mig?: barns rättigheter och möjligheter till inflytande i förskolans dokumentation*. Lund. Studentlitteratur AB.

Säljö, Roger (2015) *Lärande - en introduktion till perspektiv och metaforer*. Malmö. Gleerups Utbildning AB.

Svensson, Peter (red.) & Ahrne, Göran (2011) "Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt" i: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm. Liber.

Vygotskij, Lev S. (1995) *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Wehner-Godée (2012) *Lyssnandes och Seendets Villkor*. Stockholm. Stockholms universitets förlag.

Åberg, Ann & Lenz-Taguchi, Hillevi (2005) *Lyssnandets pedagogik: etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. Stockholm. Liber.

Digitala källor

(Samtliga digitala källor har sista gången laddats ned och kontrollerats den 2016-11-22)

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter (2009) Stockholm: UNICEF Sverige. Tillgänglig på Internet:

<http://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/barnkonventionen-i-sin-helhet.pdf>

Elfström, Ingela (2013) *Uppföljning och utvärdering för förändring - pedagogisk dokumentation som grund för kontinuerlig verksamhetsutveckling och systematiskt kvalitetsarbete i förskolan*. Tillgänglig på internet: <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:661443/FULLTEXT02.pdf>

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2002). Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig på Internet: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Lenz-Taguchi, H. (2000) *Emancipation och motstånd: dokumentation och kooperativa läroprocesser i förskolan*. Stockholm: HLS förlag.

Tillgänglig på internet

[:https://www.divaportal.org/smash/get/diva2:484893/FULLTEXT01.pdf](https://www.divaportal.org/smash/get/diva2:484893/FULLTEXT01.pdf)

Lindgren, Anne-Lie och Sparrman, Anna (2003) *Om att bli dokumenterad- Etiska aspekter på förskolans arbete med dokumentation*. Pedagogisk Forskning i Sverige 2003 årg. 8 nr 1–2.

Tillgänglig på internet:

<http://www.divaportal.org/smash/get/diva2:249512/FULLTEXT01.pdf>

Läroplan för förskolan (2016) [Ny, rev. utg.] Stockholm. Skolverket. Tillgänglig på Internet:

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>

Pramling Samuelsson, Ingrid och Sheridan, Sonja (2003) *Delaktighet som värdering och praktik*. Institutionen för pedagogik och didaktik. Göteborgs universitet.

Tillgänglig på internet: <http://journals.lub.lu.se/index.php/pfs/article/view/7943/6997>

Bilaga 1

1. Hur definierar ni inom arbetslaget pedagogisk dokumentation och när anser ni i att det blir en dokumentation blir pedagogisk?
2. Vilken funktion har den pedagogiska dokumentationen i er verksamhet?
3. Hur ger ni barn möjlighet att uttrycka sina tankar och reflektioner?
4. Finns det några fördelar eller nackdelar med pedagogisk dokumentation?
5. Vilken slags kunskap behöver man som pedagog för att arbeta med pedagogisk dokumentation?
6. På vilket sätt involverar ni barnen i den pedagogiska dokumentationen?
7. Vilka strategier använder ni er av i reflektion tillsammans med barn?

Bilaga 2

Samtyckes och informationsbrev

Hej!

Vi är två studenter från Södertörns Högskola som skriver ett examensarbete om pedagogisk dokumentation. Vi kommer att göra observationer i barngrupp och fokusera på pedagogernas arbetssätt.

Vi kommer inte att använda barnens namn eller förskola i uppsatsen, all information som vi får genom observationerna förvaras och kasseras sedan på ett säkert sätt.

Barnen kommer att bli tillfrågade om de vill vara med men vi behöver också ert godkännande för att de ska kunna delta i observationerna. Vänligen kryssa för det alternativ som passar er bäst. Om ni har några frågor går det bra att kontakta oss på mobil eller mail,

076 16 47 397, Sandra01Sundin@student.sh.se

Stort tack för hjälpen!

Sandra Sundin & Elizabeta Skepi

Ja, mitt barn får delta: _____

Nej, mitt barn får inte delta: _____

Namn: _____

Vårdnadshavares underskrift: _____

Återlämnas senast 2016-10-11